

4917

24
—
2 - 15

711 OCT 2000

ՄՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔՆ Է

ԳՐԵՑ

ՎԵՐ. ԹՆԻՈՏՈՐ Թ. ՀԱԼՎԷ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

1912

24

2-15

24
2-15

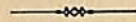
ՄԱՍ. 20. 25

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔՆ Է

ԳՐԵՑ

ՎԵՐ. ԹՀԻՈՏՈՐ Թ. ՀԱԼՎԷ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

—
1912

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Սոյն ճառը Սամաքովի մէջ անցեալ տարի Պուլկա-
րերէն լեզուաւ խօսեցաւ Վեր. Թ. Թ. Հալվէ, Ամերի-
կացի Միսիոնարը, և յետոյ Թարգմանուեցաւ ու հրատա-
րակուեցաւ Աւետարեւի և Բահնիւմայի մէջ:

Ճառը խիստ շահեկան և օգտակար նկատուելով,
խնդրուեցաւ որ զատ տետրակով մը հրատարակուի, ինչ-
պէս հրատարակուած էր Պուլկարերէն լեզուաւ:

Ամերիկեան Աստուածաշնչի Ընկերութեան Արեւելքի
Գործակալութիւնը եւս գնահատելով սոյն ճառը, օգտակար
սեպեց անոր հրատարակութիւնը, յուսալով որ այս կերպով
գորացում տուած պիտի ըլլայ շատերու փափաքանաց:

4145-2009

(63422-67)

ՍՈՒՐԻ ԳԻՐՔԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՄՔՆ Է

Աշխարհիս ամենամեծ մատենադարանը կը գտնուի
Հոնտոնի Բրիտանական Թանգարանին մէջ: Այս մա-
տենադարանին դարակներուն երկայնութիւնն է 75 հա-
զարամետր եւ անոնք կը պարունակեն 3,500,000 հա-
տոր գիրքեր: Փարիզի Ազգային Մատենադարանը կը պա-
րունակէ 2,500,000 հատոր գիրքեր, Փեթրսպուրկինը՝
1,500,000, կան Նաեւ ուրիշ քանի մը մատենադա-
րաններ որոնց ամէն մէկը կը պարունակէ 1,000,000
հատոր գիրքեր:

Աշխարհիս գիրքերուն թիւը անհաշուելի է: Փրոֆ.
Ֆէլիս կը հաշուէ որ, եթէ Հոմերոս 20 տարեկանին
սկսած ըլլար աշխարհիս հիմակուան գրականութիւնը
կարդալ, դեռ վերջին 250 տարիներու գրականութիւնը
կարդալու համար ժամանակ պիտի չունենար: Եթէ Պղա-
տոն իր գրասեղանը Ողիմպոսի աստուածներուն քով
փոխադրել տար, ու հոն սկսէր կարդալ մինչեւ հիմա,
հազիւ մինչեւ Ամերիկայի գիտը պիտի հասնէր: Տանդէ
եւ Ռասին, Շէյքսպիր եւ Կէօթէ դեռ անծանօթ պիտի
մնային անոր: Եթէ մենք ալ մեր կեանքին բոլոր օրերը,
կանուխ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ընթերցումով ան-
ցընէինք, մատենադարանին առաջին խցիկը դեռ չլմըն-
ցուցած արդէն իսկ պիտի ծերանայինք ու մեռնէինք:

եւ մինչեւ անգամ եթէ կարելի ըլլար օրը մէկ գիրք կարդալ, միայն Բրիտանական Թանգարանին գիրքերը կարդալու համար 10,000 տարի կեանք ունենալու էինք:

Բայց նորէն ալ այս բոլոր մեծ մատենադարաններուն մէջ հազիւ քանի մը իսկապէս մեծ գիրքեր կան, որոնք ազդած են իրենց դարուն: Ուշադրութեամբ հաշիւ եղած է թէ իւրաքանչիւր տարի հրատարակուած գիրքերէն հազարին յիսունը կ'ապրին իրենց հրատարակութեան առաջին եօթը տարիներու ընթացքին: Քանի մը համբաւաւոր գրագէտներ վերջերս աշխարհիս ամէնէն մեծ հարիւր գիրքերուն մէկ ցուցակը շինած են, բայց ամէնէն ընթերցասէր մարդը իսկ պիտի գտնէ որ այդ ցուցակին պարունակած գիրքերէն դեռ չկարդացածներ ունի: Հազարաւոր գիրքեր արդէն մեռած են՝ թէեւ դեռ մատենադարաններու դարակներու մէջ դըրուած են: Ոչ ոք կը կարդայ զանոնք: Անոնք մարդկային միտքին վրայ ազդելու ուժերնին կորսնցուցած են: Ապրող գիրքը ան է որ դեռ կեանք ներշնչելու, միտքը շարժելու, հոգին զօրացնելու, սիրտը ամոքելու զօրութիւն ունի:

Սբ. Գիրքը հիմա եւ 3,500 տարիներէ ի վեր այսպիսի ապրող գիրք մը եղած է, եւ Քրիստոնեաները զայն ընդունած են իբրեւ Աստուծոյ Խօսքը: Բայց նորէն ալ հազարաւորներ կան այս երկրին — ինչպէս նաեւ ընթերցողներուս — մէջ որ չեն հաւատար թէ Սբ. Գիրքը Աստուծոյ Խօսքն է, կամ կը հաւատան որովհետեւ ուրիշներ՝ որոնց վրայ վստահութիւն ունին՝ կը հաւատան

թէ այնպէս է: Ձեզմէ ոմանք թերեւս դեռ ինքզինքնուղ չէք հարցուցած թէ ինչ է ձեր հաւատքին հիմը: Կարելոր է որ գիտնաք թէ ինչո՞ւ կը հաւատաք: Եթէ ձեր հաւատքին պատճառներուն մասին տգէտ էք՝ զայն կորսնցնելու լուրջ վտանգին ենթակայ էք: Որովհետեւ հիմա աշխարհիս վրայ անհաւատութեան զօրաւոր հոսանք մը կայ: Թող անհաւատ մը իր մասնակի գիտութեամբ ձեր հաւատքը ծաղրէ, թող իր սուտ գիտութեամբ փաստաբանէ թէ Սբ. Գիրքը Աստուծոյ Խօսքը չէ, թող պնդէ թէ ան մեռած գիրք մըն է, անօգուտ, անպատմական, անգիտական եւ անվստահելի, ձեր հաւատքը պիտի խախտի, որովհետեւ արդէն աղէկ հաստատուած չէր: Որովհետեւ չէք գիտեր այն սկզբունքները որոնց վրայ հաստատուած է Քրիստոնէական կրօնքը: Ահա այս պատճառաւ կը կորսնցնէք ձեր հաւատքը, ու զայդ կորսնցնելով ձեր կապակցութիւնը խզած կ'ըլլաք կեանքի միակ աղբիւրէն, ինչպէս նաեւ ապագայ կեանքի յոյսէն:

Իբրեւ կանոն, Սբ. Գիրքի վաւերականութիւնը ուրացողներ անոնք են որ քիչ բան գիտեն անոր մասին: Իրենց անհաւատութեան պատճառը տգիտութիւն է: Կամ զայն բնաւ չեն կարդացած, կամ կարդացած բայց սխալ հասկցած են: Միւս կողմէ կան նաեւ բազմաթիւ խելացի մարդիկ որոնք կը հաւատան թէ «Բոլոր գիրքը Աստուծոյ շունչն է, եւ օգտակար է սորվեցնելու, յանդիմանելու, շիտկելու, ու արդարութեան խրատելու համար:» Անոնք այն տեսակ մարդիկ են, որոնք Սբ.

Գիրքը շարունակ կ'ուսումնասիրեն ու անկեղծօրէն կը ջանան անոր պատուիրանքները գործադրել, եւ այս պատճառով ամենալաւ վկաներ են անոր ճշմարտութեան: Անոնց հաւատքը Աստուածային հիման մը վրայ հաստատուած ըլլալով չխախտիր ոչ ծաղրանքէ, ոչ ալ իբր թէ գիտութեան վրայ հաստատուած փաստերէ: Անոնց վստահութիւնը այնչափ մեծ է որ կը հաւատան թէ գիտութիւնը վերջնապէս Ար. Գիրքով պիտի սրբագրուի, ոչ թէ Ար. Գիրքը գիտութիւնով: Եւ ինչո՞ւ այս վստահութիւնը: Որովհետեւ անոնք գործադրած են այն գերազոյն պայմանը որ ինչպէս կրօնական հաւատքին՝ նոյնպէս ալ գիտական ծանօթութեան հիմն է: Անոնք այս ծանօթութիւններու ակնադրիւրը դիմած են անոր յայտարարութիւնները աննախապաշար միտքով ուսումնասիրելու համար, ու հետեւեալ համար անոր օրհնութիւնը, որովհետեւ հոգեւոր բաներ հոգեւորապէս կը հասկցուին:

Շատ փաստեր կան, թէ ներքին թէ ալ արտաքին, որոնք կը համոզեն մեզ թէ Ար. Գիրքը ճշմարտապէս Աստուծոյ խօսքն է: Կան Պարագայական, Լեզուաբանական, Մարզարէական, Պատմական, Գիտական եւ այլն ապացոյցներ, որոնցմէ ոմանք քանի մը յօդուածներով ներկայացնել կը փափաքիմ: Նախ պարագայական կամ անողղակի ապացոյցներու մասին, որոնք նիւթը մասնաւորապէս չուսումնասիրողներու իսկ յայտնի են, պիտի խօսիմ: Հետեւաբար Ար. Գրոց շուրջ հետեւեալ իրողութիւնները նկատողութեան առնենք:

Առաջին իրողութիւնը. Ու ինչ թէք այսքա՞ն ընդհանր

շրջաններու մէջ, հետեւեալ իրողութիւնը պահանջ Դէպք համար: Վեց տարի առաջ Բրիտանական եւ արտաքին Ար. Գրոց Ընկերութիւնը իր հարիւրամեակը տօնեց: Այն ատեն գտնուեցաւ թէ այդ Ընկերութիւնը իր առաջին հարիւրամեակին մաս կամ ամբողջ, 222,000,000 օրինակ Ար. Գիրք սպառած էր 367 լեզուներով կամ զաւառաբարբառներով: Այս Ընկերութիւնը օրական 17,500 ֆրանք (700 Անգլ. ոսկի) կը ծախսէ եւ Յունվ.է մինչեւ Դեկտ. իւրաքանչիւր գործի ժամուն մէջ 2,450 օրինակ Ար. Գիրք կը հանէ — խոշոր քանակութիւն մը՝ զոր միտքը հազիւ հազ կ'ըմբռնէ: Բայց այս Ընկերութիւնը տեսակին մէջ միակը չէ: Աստուածաշունչի Ամերիկեան Ընկերութիւնը իր առաջին հարիւրամեակին 61,000,000 օրինակ Ա. Գիրք հրատարակեց: Կան նաեւ Աստուածունչի Ընկերութիւններ Սկովտիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, առանց հաշուելու մասնաւոր հրատարակիչները, որոնց բոլորն ալ ահագին քանակութեամբ Ար. Գիրք կը տպեն:

Բայց ի՞նչ կը գնէ այս գիրքերը: Պէտք է անմիջապէս ընդունիլ թէ Անկլո-Սաքսոնները աշխարհիս ամէնէն շատ ընթերցող ժողովուրդն են: Անոնք պէտք է զանազանն ապրող գիրք մը մեռեալ գիրքէ մը: Մտիկ ըրէք. 1881ի Մայիսին Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ Նոր Կտակարանի սրբագրուած օրինակը: Անոր հրատարակութենէն ամիս մը առաջ կանխիկ 1,000,000 օրինակի ապսպրանքներ եղան, եւ երբ ան նիւ Եորքի մէջ ծախուելու պատրաստ էր՝ փողոցները կառքերով

կը գտնենք թէ Յովակիմ, Յուդայի թագաւորը, մարգարէին խօսքերէն զայրացած, տոմար «զմելինով կըտրեց ու կրակարանի կրակին մէջ նետեց, մինչեւ որ բոլոր տոմար կրակարանի կրակին մէջ հատաւ:» Անոր պատիժը չուշացաւ եւ անկէ քիչ ետքը Յուդայի թագաւորութիւնը կործանեցաւ: Նորէն, Փրկչական թուականէն 100 տարի առաջ, Անտիոքոս Դ. «Յիմար» մականունանեալը Հրեաներէն իր վրէժը լուծելու համար գտնել կըցած բոլոր Ար. Գիրքերը հաւաքեց ու կրակի մէջ այրեց: Փրկչական թուականին 303ին Դիոկղետիանոս կայսրը հրովարտակով մը հրամայեց որ Ար. Գիրքի բոլոր օրինակները կրակի մէջ նետուին: Այդ բոցերը մարեցան բայց Ար. Գիրքը ապրեցաւ: Եւ 25 տարի ետքը, երբ Նոյն այս Դիոկղետիանոս կայսրը զահէն հրաժարած էր ու Դաղմատիա առանձնացած իր պարտէզը կը մշակէր, Կոստանդիանոս կայսրը Կեսարիոյ Եպիսկոպոսին Եւսեբիոսի հրամայեց 50 օրինակ Ար. Գիրք ընդօրինակել տալ, մագաղաթի վրայ եւ գեղեցիկ զարդանկարներով, ու Կ. Պոլսոյ, իր մայրաքաղաքին, եկեղեցիներուն մէջ դնել ամէն կիրակի կարդացուելու համար: Մինչեւ իսկ Լոնտոնի մէջ, որ ներկայիս աշխարհի ամէնէն շատ Ար. Գիրք տպող քաղաքն է, Ար. Գիրքի առաջին տպագրութիւնը Հռոմէական Եկեղեցիին հրամանով այրուեցաւ: Բայց այն Նոյն դրամը, որով առաջին տպագրութիւնը ծախու առնուած էր, ծախսուեցաւ երկրորդ տպագրութեան համար, ու Ար. Գիրքերու այդ հրապարակային հըր-

կիզումը իբրեւ ազդեղաւ անոր աւելի տարածուելուն համար:

Յրանսացի մեծ երգիծաբանը, Վոլթէռ, պարծեցաւ թէ «թէեւ Քրիստոնէութեան գիրքը գրելու համար տասներկու մարդիկ պէտք եղան, բայց ես պիտի ցուցնեմ թէ մէկ մարդ կրնայ եղծել զայն,» ու գործի ալ ձեռնարկեց: Բայց Նոյն այդ տպագրական մամուլը, զոր ինք կը գործածէր Քրիստոնէութեան դէմ իր յարձակումները հրատարակելու, անոր մեռնելէն ետքը Ար. Գիրք տպելու համար գործածուեցաւ: Անգղիացի անհաւատ մեծ պատմագէտը, Կիպլըն, Քրիստոնէութիւնը յաղթահարելու համար գործածեց իր տաղանդը, բայց անոր մահէն ետքը ճիշդ անոր տունը գործածուեցաւ իբրեւ Ար. Գիրքի մթերանոց, եւ անոր հասոյթներուն մէկ մեծ մասը ծախսուեցաւ շրջաբերութեան համար այն Աւետարանին զոր կ'ատէր: Վոլթէռ եւ Կիպլըն շատոնց մեռան, բայց Ար. Գիրքը կ'ապրի: Այս կերպով, ինչպէս Ար. Գիրքն ալ կ'ըսէ, «Աստուած մարդոց բարկութիւնը իրեն փառքին ծառայեցուցած է:»

Աստուծոյ խօսքին դէմ եղած հակառակութիւնը դադրած չէ ու պիտի չդադրի ալ, քանի որ Սատանան, որ Ար. Գիրքի մէջ իբրեւ ստույգեան հայր կը ներկայացուի, ուժ ունենալէ չէ դադրած երկրի վրայ: Հիմա անոր թշնամիները ուրիշ ատեններէ աւելի ճարպիկ, զօրաւոր ու բազմաթիւ են: Անոնք զայն կրակով կամ ծաղրով կործանել չեն փորձեր, այլ իբր թէ գիտական քննադատութեամբ, որով կը կարծեն անոր յայտարար-

րութիւնները հերքել ու հեղինակութիւնը հարուածել, ու այս կերպով շատերու հաւատքը խախտած են: Բայց գիտութիւնը, զոր քննադատները օգնութեան կը կան- չեն, պատմութիւնը, լեզուաբանութիւնը, եւ մասնաւո- րապէս հնագիտութիւնը Սբ. Գիրքի պաշտպանութեան գործին մէջ կարեւոր դեր կը խաղան: Ոչ ոք թող խորհի թէ մինչեւ իսկ այս վերջին աւելի ճարպիկ յարձա- կումները, որոնք Սբ. Գիրքի վաւերականութիւնը կաս- կածելի ցուցնել կ'աշխատին, պիտի կրնան յաջողիլ աւելի քան իրենց նախորդները: Գիտնականներու յար- ձակումները աւելի արդիւնք մը պիտի չտան քան կայս- րերու կրակները եւ երգիծաբաններու ծաղրը: Ինչպէս կ'ըսէ գրող մը, «Գիրք մը որ այսչափ կը նշաւակուի, յարձակում կը կրէ ու կը հերքուի, զարմանալի յատ- կութիւններ ունենալու է: Եթէ Աւետարանը առասպել մը եղած ըլլար, շատոնց ջախջախուած պիտի ըլլար: Եթէ Սբ. Գիրքը երազներ ու տեսիլքներ միայն պա- րունակած ըլլար, պիտի չկրնար տեսած քննադատու- թեանց հարուածներուն դիմանալ . . . Դարուս ամէնէն խիստ քննադատութիւնը նաւին մարմինէն խեցիները միայն կը քերէ, ու ամէնէն սուր զննութիւնները Հո- գիին սուրին ժանգերը կը փայլեցնեն: Սկեպտական 1800 տարուան յարձակումներէ ետքը զիրքը նորէն կը մնայ, եւ հիմա զայն կործանելու աշխատող մարդիկ կրնան նաեւ յանձնառու ըլլալ կործանելու Եգիպտական բուր- գերը՝ ձեռքի պզտիկ մուրճով մը: Անհատներ կը մեռ- նին, բայց այս Գիրքը դեռ կ'ապրի: Ծաղրողներ կը թա-

ռամին ծաղիկներու պէս ու կ'անցնին խոտի պէս, բայց անոնց գերեզմանին վրայէն այս Գիրքը յառաջ կ'երթայ յաղթական եւ անոր էջերուն վրայ կը կարդացուին լոյսի գիրերը: «Խոտը կը չորնայ, ծաղիկը կը թառամի, Բայց մեր Աստուծոյն խօսքը յաւիտեան պիտի մնայ:»

Երբեք չէր հաշտվում. Ուրեք ու Բեկ չէր ստիճանում հարգանքներ և բարեհաճություն, ներշնչել ու բարձրացնել ազգերը. հեղեմաբար և եկած ըստը - է Աղբեր - իշխանն: Ուրիշ կրոնքներ ալ ունին իրենց նուիրական մատենաները: Անոնց բոլորն ալ հաւասարապէս Աստուծոյ Խճաքն են: «Ծառը իր պտուղէն կը ճանչցուի», ի՞նչ են անոնց պտուղները: Անցեալէն իբրեւ օրինակ առնենք Կահնէ-Կահնէ Հարբէր. ան կրցամ 2,300 տարիներէ ի վեր բարձրացնել կիններու դիրքը Զինու մէջ, արգելել մանուկներու կոտորումը, զարգացնել կրթութիւնը. կրցամ այդ ազգը ֆիզիքապէս, մտաւորապէս կամ բարոյապէս նոյն մակարդակի բերել Քրիստոնէութեան հետ: Հնդկներու վէրքները կրցամ դասակարգի կաշկանդիչ շղթաները խորտակել: Այն բիւրաւոր մանուկ այրիները ստրկութեան ու յուսահատութեան ամօթէն կրցամ փրկել: Սբ. Գրքն էր թէ Պրահմիները էին վերջ դնողը կին ողջակիզելու ամօթալի ոճրագործութեան: Անոնք հաստատեցին առողջապահական կանոններ Հնդկաստանի մէջ, այդ կերպով վերջացնելու համար ժանտախտն ու հնտախտը: Արդեօք ինչո՞ւ է որ այս սոսկալի հարուածները միշտ ոչ-Քրիստոնէայ երկիրներէն կուգան: Որեւէ գիտական գիրք մը գրուած է Պուտտայի, Զրադաշտի

կամ Կոմիտիկոսի հետեւողներէն մէկուն կողմէ: Կայ գիտնական մը որ իր կրթութիւնը առած ըլլայ այն տեսակ երկրի մը մէջ, ուր փայլած չէ Սբ. Գրոց լոյսը: Ո՞ր են Հնդկաստանի Մենաշնորհի Պաշտօնարանները: Չինաստանի երկաթուղիները ո՞վ կը շինէ: Ինչո՞ւ համար հիւանդանոցներ, անկեւանոցներ ու մինչեւ իսկ գիտնական բժիշկներ չկան հեթանոս երկիրներու մէջ, բացի անոնցմէ զորոնք Քրիստոնեայ ազգեր ղրկած են հոն: Ինչո՞ւ համար է որ Քրիստոնէութիւնն ու Սբ. Գիրքը ձեռք ձեռքի տուած յառաջ կ'երթան: Վէրջապէս, ինչո՞ւ համար բոլոր աշխարհի վրայ Սբ. Գիրքին լսուելուն ու անոր պատուէրներուն եղած հնազանդութեան համեմատութիւնով է որ կիներու վիճակը կը բարձրանայ, մանկութիւնը կը խնամուի ու կը դաստիարակուի, մարդկութիւնը կ'ազնուանայ, արդարութիւնը կը գործադրուի, եղբայրութիւնը կ'ընդհանրանայ, մարդասիրութիւնը կ'արտայայտուի, կրթութիւնը կը յառաջդիմէ ու սէրը կը թագաւորէ:

Գերութիւնը, որ միշտ ազգերու տկարութեան մէկ նշանը եղած է, ընդհանուր եղած էր, մինչեւ որ Աւետարանը տարածուեցաւ: Հիմա իսկ կայ այն երկիրներուն մէջ, ուր Աւետարանը անծանօթ է: Դասական Աթէնքի մէջ, Դեմոսթենէսի օրերուն կարելի էր մարդու մը հոգին ու մարմինը գնել 30 տոլարով (150 ֆրանք): Երբ Քրիստոս Բեթղէհէմի մէջ ծնաւ, Հռոմի մէջ գերիի մը գինը ձիու մը գինին կէսն էր (450 ֆրանք): Ահա այս գինն էր, զոր կայսերական Հռոմ

իր բոլոր հարստութեամբ եւ ուժով, պալատներով ու նահանգներով, սահմանած էր մարդու մը համար: Բայց հիմա Հռոմի մէջ այդ գինով մարդ մը չէք կրնար գնել: Ի՞նչ բան բարձրացուցած է մարդուն արժէքը: «Յառաջդիմութիւնը,» պիտի ըսէք: «Բարեշրջումը» պիտի պատասխանէք: Բայց այդպէս է, տեսնենք: 1845ին երեւելի շրջիկ մը այցելեց Ֆիճի Կղզիները եւ գտաւ թէ հոն կրնար զօրաւոր մարդ մը գնել 7 տոլարով (35 ֆրանք): 1800 տարուան առանց Սբ. Գիրքի յառաջդիմութիւն մը մարդուն արժէքը գոնէ 10 տոլարի չէր բարձրացուցած: Հետեւեալ մարդուն արժէքը հոն այն ատեն եօթնապատիկ աւելի նուազ էր քան քսան դար առաջ Հռոմի մէջ: Բայց այսօր, այդ թուականէն 65 տարի ետքը, Ֆիճի Կղզիներուն մէջ մարդ մը չէք կրնար գնել այդ գինին 100 անգամը, կամ մինչ իսկ 1000 անգամը աւելի գումարով մը: Այս 65 տարիներու ընթացքին ի՞նչ էր որ այս տարբերութիւնը յառաջ բերաւ: Այդ կղզիներուն մէջ գտնուող 1,209 եկեղեցիները — եկեղեցիներ, որոնց մէջ Սբ. Գիրքը կ'ուսուցուի, եւ սիրոյ աւետարանը կը քարոզուի մարդակերներու սերունդին միջոցով:

Կեդրոնական Ափրիկէ գացէք: Այդ մեծ նոր երկիրը Եուկանտա գացէք: Հոն պիտի տեսնէք ինչ որ Անգղիացի նախարարը, Ուիսթըն Չըրչիլ եւ Փրոֆ. Տարուին, մեծ Բարեշրջականին զաւակը, տեսան երկու տարի առաջ: Բնիկ Ափրիկեցիներու մեծ ու զարգացուն ազգ մը՝ որ ազատութիւն, քաղաքակրթութիւն,

զարգացում ու կրթական գոհացուցիչ դրուծիւն մը ունի այն երկրին մէջ, ուր ասկէ հազիւ 35 տարի առաջ մարդկային կեանքը այնչափ աժան էր, որ Լիվինկսթըն յաճախ ճամբու վրայ անօթութենէ մեռնելու համար լքուած գերիներ կը տեսնէր, որոնց ազահ տէրերը անոնց համար ժամանակ տալ ու զանոնք բժշկելու համար քիչ մը ծախք ընել իսկ չէին զիջանէր: Նորէն հոն ալ Սբ. Գիրքն էր որ այդչափ կարճ ժամանակի մէջ այդչափ մեծ փոփոխութիւն առաջ բերաւ: Բարեշրջութիւնը քանի՞ դարու մէջ պիտի կրնար յառաջ բերել այն փոփոխութիւնները, որոնք մէկ սերունդի կեանքի ընթացքին տեղի ունեցան Եոկանտայի մէջ: Բարեշրջութիւնը: Ան ի՞նչ կրցաւ ընել ձաբոնի համար 2,000 տարիներու ընթացքին, կամ Զինու համար 3,900 տարիներու տեսողութեան: Ինչո՞ւ համար ձափոն այն ատենէն ի վեր, երբ Սբ. Գիրքը ճանչցող ազգերու ազդեցութեան տակ մտաւ, այսչափ հիանալի զարգացում ունեցաւ: Եւ նշանակալից իրողութիւն մը չէ՞ որ Զինու Կայսրը բարեփոխումներու հրովարտակ մը հանեց ու Զինաստան Սբ. Գիրքը եւ Քրիստոնէական գրականութիւնը ուսանելով է որ յառաջդիմական քայլեր կ'առնէ:

Բայց Սբ. Գիրքով բարձրացող ազգերը միայն ասոնք չեն: Աշխարհիս ամէնէն մեծ ու ազատ ժողովուրդներէն մէկն է Մեծն Բրիտանիա: Հազար տարի առաջ Անգղիա գոյութեան պայքար կը մղէր Տանիմարքացիներու հետ: Վերջապէս Ալֆրէտ Մեծ թագաւորը զանոնք երկրէն դուրս վանեց եւ Քիշդ այն պահուն երբ

կը յուսար թէ խաղաղութիւնը պիտի սկսէր՝ լուր առաւ թէ Տանիմարքացիներ նորէն աւելի բազմաթիւ ըլլալով կը յարձակին: «Ուրեմն,» ըսաւ Ալֆրէտ իր պալատականներուն, «Աստուծոյ Գիրքը հասարակ ժողովուրդին լեզուին թարգմանել տանք, որ երբ այս կռապաշտները գան ու մեր գիրքերը այրեն՝ ժողովուրդը գոց ըրած ըլլայ Աստուծոյ Խօսքը: Այն ատեն եթէ գիրքերը այրեն, ճշմարտութիւնը չեն կրնար այրել:» Պատմութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ Ալֆրէտ Թագաւոր Սաղմոսին կէսը իր ձեռքով թարգմանեց: Ան Սբ. Գիրքին արժէքը փորձով գիտէր. եւ անոր իշխանութիւնը շատ տեսակէտով փաստ մըն է ցուցնելու համար թէ Աստուծոյ Խօսքը ինչպէս կրնայ պաշտպանել ու բարձրացնել ազգ մը:

Յայտնի ու անուրանալի իրողութիւն մըն է թէ ձափոնցի արդի դիւանագէտներ անմիջապէս ըմբռնեցին որ, այն ազգերը որոնց մէջ Սբ. Գիրքը տարածուած է ու կը կարդացուի, իրենց բոլոր թերութիւններով իսկ աշխարհիս ամէնէն ազատ ու լուսաւոր ազգերն են: Ֆրանսացի պատմագէտ Տը Թոքվիլի վկայութիւնը լսեցէք. «Ամերիկեան հաստատութիւններու յաջողութիւնները ուսումնասիրելէն ետքը երբ Ֆրանսա վերադարձաւ եւ Ֆրանսական Ծերակոյտին սա տեղեկութիւնը տուաւ — Ձեր հրամանին համեմատ զացի, ու անոնց վաճառականական գործերը ուսումնասիրեցի. անոնց լեռները ելայ ու հովիտներէն անցայ, անոնց գործարանները ու շուկաները այցելեցի, դատարանները մտայ,

բայց այդ բոլոր տեղերը զուր տեղ փնտռեցի անոնց յաջողութեան գաղտնիքը, մինչեւ որ մտայ անոնց եկեղեցիները: Հոն էր որ երբ Քրիստոսի Աւետարանին սիրտը ազնուացնող ու ներշնչող սկզբունքները լսեցի, որոնք կիրակիէ կիրակի ժողովուրդին կը խօսուէին, այն ատեն սորվեցայ թէ ինչո՞ւ Ամերիկա մեծ է ու ազատ, իսկ Ֆրանսա՝ գերի:»

Նորէն, իւրաքանչիւր ազգի առաջնորդները աղէկ միտք պահելու են միջադէպ մը որ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ ամէնէն մեծ թագուհին, Վիքթորիայի, կեանքին մէջ: Ատեն մը Ափրիկեցի իշխան մը մեծագին նուէրներով պատգամաւորութիւն մը դրկեց անոր, հարցնելու թէ ի՞նչ էր Անգլիոյ մեծութեան գաղտնիքը: Թագուհին իբրեւ պատասխան իշխանին դրկեց փառակազմ Սբ. Գիրք մը, ու հետեւեալ լուրը, «Ձեր իշխանին ըսէք թէ այս է Անգլիոյ մեծութեան գաղտնիքը:» Վիքթորիա թագուհին հասկցած էր Փաքսլի սա խօսքին իմաստը թէ «Մեծ տարբերութիւն կայ մէջտեղը այն գիրքին զոր մարդ մը կը շինէ ու կը նետէ ժողովուրդին մէջ, եւ այն Գիրքին որ ժողովուրդը կը շինէ:» Ան կըրցաւ ազատել Անգլիան այն մահէն որ անցեալ ազգերը մահացուցած է: Ան Եսայիի խօսքին ճշմարտութիւնը որոշապէս տեսաւ, «Քանզի քեզի ծառայութիւն չընող ազգը ու թագաւորութիւնը պիտի կորսուի, ու ազգերը բոլորովին պիտի կործանին (Ես. Կ. 12):

Անգլիացի մեծ գիտնականը, Փրոֆ. Հըքսլի, պէտք է ընդունի թէ Անգլիական ազգը ուրիշ ամէն բանէ աւելի

Անգլիական Սբ. Գիրքին արդիւնքն է: Ճոն Սթիւըրթ Միլ աղէկ հասկնալու է թէ Սբ. Գիրքը աղէկ ուսումնասիրելը, որու մէջ Սկովտիոյ գիւղացիները շատ յառաջադէմ էին, պատճառ եղաւ անոնց որ երկար ատեն Եւրոպայի շատ մը մասերուն համար իրենք տան համալսարանի փրոֆէսորները ու գործնական արուեստներու շատերուն համար ալ ընդունակ մարդիկ:

«Բոլոր պատմութիւնը փաստն է սա իրողութեան թէ հոգեւոր օրէնքի անտեսում մը կամ անոր դէմ հակառակիլը ցեղը կը ստորնացնէ, ինչպէս նաեւ անհատը. մինչդեռ բարձրագոյն օրէնքներու հնազանդիլը ցեղը մինչեւ այդ օրէնքներուն բարձրութեան կը վերացնէ. նոյնը կ'ընէ նաեւ անհատին համար: Արբեցողին հոգեւոր բնութիւնը իր մարմինին հետ կը վատասեռի, բայց ժուժկալութեան դարձ մը մարմնաւորապէս ալ օգտակար կը հանդիսանայ: Ահա այս օրէնքն է որ ազգերու դիրքը կ'որոշէ բարոյական կեանքի մէջ ալ: Ոչ մէկ կռապաշտ ազգ կայ քաղաքակրթուած վիճակի մէջ, կռուք պաշտողներ անոնց կը նմանին — կը վատասեռին:» (Ա. Օ. Մէրլէ) Օրէնքներ, ազատութիւն, ուսում, սէր — ասոնք աւելի տիեզերական են հոն ուր Սբ. Գիրքը կ'ուսուցուի եւ անոր կը հպատակին մարդիկ: Իրաւ, իրողութիւն է թէ արդի բոլոր օրէնքներ Մովսիսական օրէնքի վրայ հիմնուած են, եւ մեր մարդկային հաստատութիւններէն ամէնէն մեծերը Սբ. Գիրքին վրայ հիմնուած են: Քրիստոնեայ մեծ խորհողին, Թհիոտոր Փարքըրի խօսքերով, «Այս փոքրէն բաներ յարդի դէ-

63422-67
4445-2009

զերու վրայ չեն կրնար հաստատուիլ, այլ ժայռէ լեռներու վրայ: . . . Երբ դասական Յունաստանի բոլոր գրականութեան ազդեցութեան վրայ կը նայիմ, այն ազդեցութեան որ այդ մեհեմներու եւ հերոսներու երկրէն կը վերանայ իբրեւ անուշահոտութիւն, կը գտնեմ որ ան կէսը իսկ չունի այն ազդեցութեան զոր ըրած է հին ու նոր ժամանակներու մէջ անարգուած ազգի մը այս մէկ Գիրքը:»

Բարեկամներ, այս շիտակ չէ՞: Եթէ Սբ. Գիրքը միայն մարդկային գիրք մըն է, ուրեմն ուրկէ՞ է անոր տարածուն ու միայուն ազդեցութիւնը: Երբ անոր ազգերը վայրենութենէ քաղաքակրթութեան բարձրացնելու աննման զօրութիւնը տեսնենք, երբ անոր ազգերը աւելի բարձր մակարդակի մը վերացնող ազդեցութիւնը նկատողութեան առնենք, երբ տեսնենք թէ ան ինչպէս խաղաղութիւն կը բերէ, երջանկութիւնը կը շատցնէ, կրթութիւնը կը քաջալերէ, գրականութիւնը կը ճոխացնէ, արուեստները կը ներշնչէ, բարոյականութիւնը կը զարգացնէ, ազատութիւնը՝ կ'ապահովէ, արդարութիւնը կը գործադրէ, ու միջազգային օրէնքներ կը ստեղծէ — երբ այս բոլորը տեսնեմ կ'եզրակացնեմ թէ այս Գիրքը որ ազգերը այսչափ կ'օրհնէ ու կը բարգաւաճեցնէ՝ պէտք է Ազգերու Իշխանէն եկած ըլլայ:

Չբարեբաւ իւրեւ-մեռ. Ուրեմն ուրիշ ինչ բան չկ'ապահովէ ինչ ինչ բան չկ'ապահովէ անհասկնալի կեանք. հետեւեալ այն կեանքէ Տոմարէն ելած ըլլաւ է: Մենք քիչ մը խօսեցանք թէ ինչպէս Սբ. Գիրքը կը բարձրացնէ ազ-

գերը: Բայց ազգ մը այն ատեն միայն կը փոխակերպուի՝ երբ զայն բաղկացնող անհատներ կը փոխակերպուին: Քաղաք մը կամ ազգ մը այն ատեն մաքուր է՝ երբ անոր քաղաքացիները մաքուր են, ուղղամիտ՝ երբ անոնք ուղղամիտ են, զարգացած՝ երբ անոնք զարգացած են: Հետեւեալ Սբ. Գիրքի ազդեցութեան վերջին փորձը անոր անհատներու կեանքին վրայ ըրած ազդեցութիւնը պիտի ըլլայ: Բայց Սբ. Գիրքին անհատական կեանքի վրայ ունեցած ազդեցութիւնը այնչափ այլազան, ծաւալուն ու նշանակալից է որ զայն հոս յարմարապէս բացատրել անկարելի է: Բայց անոր մարդոց համար ամէնէն նշանակալից ծառայութեան մասին քիչ մը խօսիմ:

Նախ կը գտնեմ որ Սբ. Գիրքը իմ ամէնէն խորունկ պէտքերուս կը ծառայէ: Ձիս տառապեցնող մորթիս խորութիւնը ունեցող հիւանդութիւն մը չէ. այն ատեն որեւէ բժիշկ մը կրնար զայն բժշկել: Ձիս չարչըրկող մարմնական ցաւ ալ չէ, այն ատեն թերեւս Ստոյիկեանութիւնը կարենար վարժեցնել զիս զայն տանելու: Ոչ, այս՝ ծանր խորարմատ հիւանդութիւն մըն է, — խիտ մը որ մինչեւ հոգիս խորերը իջած է: Բժիշկը զայն բժշկելու միջոց չունի, ոչ ալ վիրաբոյժին նշորակը կրնայ հասնիլ հոն: Իմ հիւանդութիւնս ինչպէս ինչպէս է. իմ անդամալուծութիւնս ինչպէս ինչպէս է: Ինչ որ պէտք եմ ընել՝ զայն չեմ ըներ: Եւ երբ իմ միտքի ուժով այդ բոլորը յաղթելու կը ջանամ՝ Սբ. Գիրքը կ'ըսէ ինծի թէ կեանքի աղբիւրը իմ «էրեւն» է:

Երբ մաքուր գրականութիւն կարդալով ու բարի ընկերակցութեամբ մաքուր ըլլալու կ'աշխատիմ, Սբ. Գիրքը կը յիշեցնէ ինծի թէ ներսէն ելլողներն են որ մարդը կը պղծեն: Երբ իմ բարի գործերով արդարանալ կը ջանամ Աստուծոյ առջեւ, Սբ. Գիրքը կ'ըսէ ինծի թէ Անոնք որ մարմինին փափաքներուն համեմատ կ'ապրին Աստուծոյ հաճելի չեն կրնար ըլլալ: Երբ ես կը խորհիմ թէ զօրաւոր եմ, Սբ. Գիրքը տկար ըլլալս կ'իմացնէ ինծի: Երբ ինքզինքս երկինքի շատ յարմար կը համարիմ, Սբ. Գիրքը կ'ըսէ լրջօրէն, «Եթէ մարդ մը ջուրէն ու հոգիէն չծնանի, չկրնար Աստուծոյ թագաւորութիւնը մտնել:»

Բայց նորէն ալ եթէ Սբ. Գիրքը իմ հոգեկան պէտքիս այս հիանալի գիտակցութիւնը միայն տար ինծի՝ ես զայն այսչափ չպիտի յարգէի: Շէյքսպիր մարդկային վարքութեան ներքինը տեսնելու հիանալի խորատեսութիւն մը ունեցաւ, եւ անոր համբաւին մեծ մասը հաստատուած է իր այն եզական կարողութեան վրայ, որով առաքինութեան եւ չարին մարդկային հոգիին վրայ գործած տպաւորութիւնները կը պատկերացնէր: Բայց ես Սբ. Գիրքին մէջ ուրիշ որեւէ գիրքի մէջ գտնուածէն անհունապէս բարձր բան մը կը գտնեմ: Անոր իմաստութիւնը աշխարհիս բանաստեղծներու եւ փիլիսոփաներու ամէնէն գիտունին իմաստութենէն գերազանցապէս վեր է ու բարձր: Ճշմարիտ է թէ ան իմ պէտքերս կը ցուցնէ, բայց միեւնոյն ատեն բոլոր պէտքերս գոհացնել ալ կը խոստանայ: Ան կը ցուցնէ ինծի թէ

մահացու կերպով հիւանդ եմ, բայց Մեծ Բժշկապետն ալ ինծի մօտ կը բերէ: Իմ տկարութիւնս երեւան կը հանէ, բայց միեւնոյն ատեն զիս Ամենակարող Զօրութեան հետ հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ: Մեղքերս կը յայտնէ, բայց զիս մեղաւորներու Փրկչին կ'առաջնորդէ: Կը խոստանայ ինծի թողութիւն, խաղաղութիւն, եւ զօրութիւն, եւ իմ մեղքով հիւանդ հոգիս կը բուժուի ու Աստուծոյ հետ կը հաշտուիմ: Ան կը ցուցադրէ թէ Աստուած մէջս նոր սիրտ մը պիտի ստեղծէ եւ ուղիղ հոգի պիտի նորոգէ, եւ ահաւասիկ նոր արարած մը կ'ըլլամ ի Քրիստոս Յիսուս: Ան վիշտերու մէջ կ'ամոքէ զիս, տկարութեան մէջ կը զօրացնէ, վտանգի մէջ կը զգուշացնէ, փորձութեան մէջ կ'առաջնորդէ, կեանքի ճամբաս կը լուսաւորէ, եւ մահուան ատեն հոգիս յոյսերով կը լեցնէ: Ահա այս բոլորը ինծի համար Սբ. Գիրքի Աստուածային ծագումը հաստատող փաստեր են, որովհետեւ ուրիշ ոչ մէկ գիրք այսչափ կը ճանչնայ հոգիիս խորագոյն պէտքերը ու կը գոհացնէ զանոնք:

Սբ. Գիրքը մինչեւ իսկ կ'օրհնէ զանոնք, որ անոր յայտարարութիւնները կ'ուրանան, վարդապետութիւնները եւ ուսուցումները կը ծաղրեն, ու հեղինակութեան կ'ընդդիմանան: Կը պատմուի թէ քանի մը տարիներ առաջ Անգղիացի անհաւատ կոմս մը Ֆիճի Կղզիները, որուն մասին նախապէս ալ խօսեցայ, այցելեց եւ հոն բնիկ ցեղապետներէն մէկուն հետ տեսակցեցաւ, ու ըսաւ անոր, «Դուք մեծ ցեղապետ մըն էք, եւ իսկապէս

ցաւալի է որ մեծ յիմարութիւն ըրած էք մտիկ ընելով միսիոնարներու որոնք ձեզ շահագործել կ'ուզեն: Հիմա ոչ ոք կը հաւատայ այն հին գիրքէն զոր Սբ. Գիրք կ'անուանեն: Հիմա մարդիկ ամէն բան հասկցած են:» Այս խօսքերուն վրայ ծերունի ցեղապետին աչքերը փայլեցան ու պատասխանեց, «Այդ տեղի այդ մեծ քարը կը տեսնէք: Մենք մեր զոհերուն գլուխները այդ քարին վրայ կը ջախջախէինք: Այդ անդիի փուռն ալ կը տեսնէք: Մենք հող մարդիկ կը խորովէինք մեր խնձոյքներուն ատեն ուտելու համար: Եթէ այս միսիոնարները եւ ձեր ծաղրած այդ հին Գիրքը չըլլային, որոնք միջոց եղան Յիսուս Քրիստոսի սիրով իմ ժողովուրդս վայրենութենէ Աստուծոյ որդիութեան դարձնելու,» եւ շարունակեց աւելի յուզուած շեշտերով, «դուք, դուք, այո, դուք այստեղէն պիտի չկարենայիք մեկնիլ: Դուք պէտք է շնորհակալ ըլլաք Աստուծոյ այդ Աւետարանին համար, որովհետեւ առանց անոր պիտի մեռցուէիք ու խորովուէիք այդ փուռին մէջ ու մենք ձեր միտով փառաւոր խնձոյք մը պիտի ընէինք:» Ահա այսպէս Աւետարանը մարդակերներն իսկ խաղաղ ու անվնաս կ'ընէ, եւ առանց անոր քաղաքակիրթ մարդիկ իսկ գազանաբարոյ եւ մարդակեր կ'ըլլան: Մտածեցէք պահ մը դար մը առաջուան Ֆրանսացի անհաւատներուն վրայ, արդիւնքը երեսուն քաղաքակիրթ սերունդներու, որոնք իրենց Մէնտոմի խաղախորդարանին մէջ պատրաստուած մարդկային մորթեր կը հագնէին ու իբրեւ կեղծամ' իրենց գիրցած զոհերուն գանկամաշկերը կը գործածէին: Մտա-

ծեցէք նաեւ անաստուած հաւատքէն վրայ եւ ջանացէք երեւակայել թէ ինչ պիտի ըլլար աշխարհ, եթէ Աւետարանը եւ Սբ. Գիրքը վերցուէին անկէ:

Հէնրի Մ. Սթանլի, Ափրիկէի մեծ երկրախոյզը, կ'ըսէ թէ, երբ ինք Ափրիկէ գնաց Լիվինկսթընը զրտնելու համար, ինք Լոնտոնի ամէնէն մեծ անաստուածն էր: Ան Լիվինկսթընը ու անկէ ետքն ալ Քրիստոսը գտաւ: Որովհետեւ երբ օրէ օր այդ Խաւարակուն Երկրին մէջ կը մնար, մարդուն անկեղծութիւնն ու սէրը կը տեսնէր, կը նկատէր թէ ան ինչպէս կ'ապրէր իր խոստովանած սկզբունքներուն համեմատ, ու ինքն իրեն կը հարցնէր, «Ի՞նչ եղած է այս մարդուն, ի՞նչ է արդեօք:» Վերջապէս Քրիստոսի հոգին յաղթեց Սթանլիի սրտին, ու ան ըսաւ, «Լիվինկսթըն զիս դարձի բերաւ առանց այդ մասին բան մը խօսելու ինծի:» Վերջերը Սթանլիի, «Լոնտոնի ամէնէն մեծ անաստուած»ին, դիմումովն էր որ միսիոնարներ ղրկուեցան Եոկանտա, ու այս կերպով տեղի ունեցաւ այդ տեղի մեծ փոփոխութիւնը: Եոկանտայի Մթեզա Թագաւորը խոստովանած է թէ միսիոնարները չեկած՝ ինք անձամբ հրամայած էր կրօնական տօներու առիթով հազարաւոր մարդազոհեր, եւ թէ երբ ինք հօրը գերեզմանը վերաշինեց՝ 2,900 դժբախտ էրիկմարդոց ու կիներու գլուխները կտրուեցան մեռած Թագաւորին գերեզմանին վրայ: Բայց 1876էն ի վեր, երբ Սբ. Գիրքը տարուեցաւ Եոկանտա մարդազոհերը դադրած են:

Ուաշինկթընի մէջ 1910ին Աշխարհի Կիրականօր-

եայ Դպրոցներու Համաժողովին մեջ Ափրիկէէ ղրկուած պատուիրակներէն մէկն էր Թոռը Զաքա ցեղապետին, որ 80 տարի առաջ Զուլուններու ամէնէն անգութ ու կատաղի մէկ ցեղապետն էր: Այս Զաքան Զուլունէստի շրջակայ բոլոր երկիրները ամայի դարձուց եւ ինչ որ երթար՝ հազարաւոր մեռեալներ կը թողուր իր ետեւ: Զաքայի Թոռը Օպըրլին Գոլէճի ընթացաւարտ մըն է, ու ազնիւ Քրիստոնեայ մը: Ան Զուլուններու համար բացուած միսիոնարական վարժարանի մը տեսուչն է, նաեւ Աւետարանի պաշտօնեայ մը, ու իր ժողովուրդին մէջ ալ արդարութեան ոյժ մը: Ափրիկէցի այս իշխանին կեանքը այսչափ մեծ ընողը Սբ. Գիրքն է միայն. այնչափ մեծ, որ հակապատկեր մըն է իր հայրերուն կեանքին: Այսպիսի իրողութիւններ տեսնելով ռվ կրնայ ուրանալ Սբ. Գիրքին զօրութեան մեծութիւնը:

Բայց ամէնը այս չէ: Վերջերս մեծապէս ազդեցիկ ու հետաքրքրական գիրք (*) մը կարդացի: Անոր հեղինակն է Անգղիացի վիպագիր մը, որ զօրաւոր միտք, փիլիսոփայական եւ գիտական զարգացում ունի: Գիրքը հոգեբանական ուսումնասիրութիւն մըն է ու կը խօսի կեանքերուն մասին ինը մարդոց, որոնք Լոնտոն եւ շրջակաները ապրեցան — ինը ստորին եւ անյոյս կերպով կորսուած մարդոց կեանքերուն մասին: Ասոնց բոլորն ալ բոլորովին փոխուեցան ու դարձի եկան այնպիսի ինկած վիճակէ մը, որուն մասին երբ մարդ խորհի՝ կը դողայ:

(*) «Կրկին Ծնած Մարդիկ», Հեղինակ՝ Հարոլտ Պէկպի:

Գիրքին առաջին գլուխը կը խօսի մարդու մը մասին որ սոսկալի արբեցող մըն էր ու օղիէ գրեթէ յիմարացած ու սատանայ մը եղած էր. այս մարդը յանկարծ փոխուեցաւ ու եղաւ ժուժկալ, խոնարհ, սիրող ու անձնուէր մարդ մը, որուն միակ նպատակն է ուրիշներու փրկութեան աշխատիլ: Ուրիշ գլուխ մը կը պատմէ «Ոճրագործ»ին պատմութիւնը. այս մարդն էր փողոցային սրիկայ մը, որ ոճիրի համար գազանային ու բնական ախորժակ մը ունէր եւ գիշերային գողութեան մը համար բանտարկուեցաւ դեռ հազիւ 9 տարեկան, եւ անկէ ետքն ալ շատ անգամներ: Այս սարսափելի մարդը յանկարծ կը փոխուի ու կ'ըլլայ ուղղամիտ ու գործունեայ գործաւոր մը, անձնուէր ամուսին մը ու բարի հայր մը, բարձր գաղափարականի տէր ու անբասիր կեանքով մարդ մը:

Ուրիշ գլուխ մը կը պատմէ տխուր պատմութիւնը մարդու մը, որ այնչափ ինկած էր որ անունը կորսընցուցած էր ու զինքը կ'անուանէին «Ծեր Խմանը»: Ան եղած էր խեղճ, վտանգաւոր, ինկած, ստորին, աղտոտ խման մը, որ հազիւ կը նմանէր մարդկային արարածի, ու ոգելից ըմպելիքէ անոր միտքը այնչափ բզացած էր որ հազիւ կը հասկնար իրեն խօսուածը: Բայց նորէն ալ այս չարաչար կերպով ինկած մարդը, որուն վիճակը վերջին ծայր յուսահատական էր, յանկարծ փոխուեցաւ ու եղաւ մաքուր, յարգելի, ժուժկալ, երջանիկ ու քաջասիրտ մարդ մը: Ի՞նչ բան էր որ այս բոլորը ըրաւ: Այդ ի՞նչ զօրութիւն է երկրի վրայ այս-

պիսի հրաշքներ գործելու կարող: Այդ զօրութիւնը կրթութիւնը չէ, ոչ ալ միջավայրը, ոչ սփոփանքը, ոչ ալ մարդասիրութիւնը: Ոչ. այս բոլորն ընողը ՍԲ. ԳԻՐՔԻՆ էր, զոր Փրկութեան Բանակին մէկ կին պաշտօնեան սորվեցուցած էր անոնց: Այս դէպքերը տեղի կ'ունենային աղտոտ փողոցներու մէջ, ուր այդ կին պաշտօնեան ծանօթ էր «Հրեշտակ օգնականը» անունով. հոն այդ կինը կրցած էր այս խմանները ժուժկալ, այս չարերը բարի, ու այս գողերը ուղղամիտ, այո, այս գազանները ազնուաբարոյ ընել: Այս ինը մարդոց մէկէն զատ բոլորն ալ ողջ են եւ իրենց կեանքով ու խօսքով կը վկայեն Աւետարանի հոգիները մեղքէ ազատելու զարմանալի զօրութեան:

Եւ այս բոլոր պատմութիւնները վէպ չեն, այլ պարզ ճշմարտութիւն: Ես անձամբ ճանչցած եմ մարդիկ, որոնց կեանքը այսպէս փոխուած է: Տասներհինգ տարի առաջ Սէյնթ Լուիսի մէջ (Սմերիկա) Վալէնթին Պիւրք անունով մարդ մը մեռաւ, որ ոստիկաններու ծանօթ ամէնէն սոսկալի գողերէն մէկն էր: Քսան տարի տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուեցաւ ու անոր պատկերը դրուած էր գլխաւոր քաղաքներու «Աւազակներու Պատկերասրահին» մէջ: Ան ոչ միայն հանրածանօթ գող մըն էր, այլ նաեւ երեւելի բանտ ծակող մը, եւ անոր բանտապահները շատ կը վախնային անկէ: Այնպէս պատահեցաւ որ Մր. Մուտի Սէյնթ Լուիսի մէջ ժողովներ կ'ընէր, ու այն ատեններն ալ Պիւրք բանտի մէջ էր: Մէկը անոր խուցը թերթ մը նետած էր եւ

Պիւրքի աչքերուն հանդիպած էր յօդուածի մը վերնագիրը — «Ֆիլիպպէի բանտը ինչպէս բացուեցաւ:» Այս ճիշտ իր ճաշակին գալիք յօդուած մըն էր. ասկէ զատ ինք ալ այդ կողմերը բանտարկուած էր: Ախորժով կարդաց, բայց գտաւ որ Մր. Մուտիէն գրուած քարոզ մըն էր, ու թերթը գետին նետեց զայրացած: Բայց նորէն ալ հետաքրքրուեցաւ գիտնալու թէ ինչ պատահած էր բանտին մէջ. թերթը նորէն առաւ ու նորէն գետին նետեց: «Աս ի՞նչ սուտուփուտ բան է,» գոչեց ան, «Պօղոս եւ Շիղա — մեծ երկրաշարժ — ի՞նչ ընելու է որ փրկուիմ:» Բայց վերջապէս բարկութիւնը պարտուեցաւ հետաքրքրութենէն, ու բոլոր քարոզը կարդաց: Այդ քարոզին մէջ ինը անգամ կարդաց այս խօսքերը, «Հաւատա Տէր Յիսուս Քրիստոսի եւ պիտի փրկուիս:» Այս Աստուծոյ ձայնն էր որ անոր սիրտին կը խօսէր, ու երկար ու սոսկալի մաքառումէ մը ետք ան ծունկի վրայ եկաւ ու ըսաւ, «Աստուած, ողորմէ ինծի մեղաւորիս:» Հաւատաց եւ իր բանտին խուցին մէջ կէսգիշերին նոր արարած մը եղաւ: Առտուն երբ իր բանտապահներուն պատմեց թէ ինք գիշերը դարձի եկած էր ու անոնց ան նեղութիւն պիտի չտար՝ անոնք խորհեցան թէ այդ իր փախուստը դիւրացնելու համար խորամանկութիւն մըն էր պարզապէս, եւ զայն աւելի զգուշութիւնով կը պահէին: Բայց շատ չանցած յայտնի եղաւ թէ ան փոխուած մարդ մըն էր: Երբ ազատ արձակուեցաւ, նահանգապետին խորհուրդով գնաց Նիւ Եորք, ուր շատ ծանօթ չէր, ու փորձեց գործ գտնել: Վեց երկար ամիս-

ներ անօթի, անպատսպար ու անբարեկամ թափառեցաւ Նիւ Եորքի փողոցներուն վրայ, ու հազիւ կրցաւ ամենադժուար գործեր գտնել հազիւ ապրելու չափ, բայց Նորէն ալ այս վարպետ գողը մերժեց գողութիւն ընել: Վերջապէս հասկցաւ թէ իր ոճրագործի դաժան դէմքն էր որ իրեն արգելք կ'ըլլար գործ գտնելու համար ու այսպէս աղօթեց, «Աստուած իմ, Դուն ինծի Նոր սիրտ մը տուիր, Նոր դէմք մըն ալ տուր որ ընկեր-արարածներս վստահին ինծի:» Իր այն ատենուան ու վերջէն առնուած պատկերներուն բաղդատութիւնը պիտի համոզէ որ Աստուած անոր աղօթքը լսեց: Վեց ամիս ետքը Սէյնթ Լուիսի նահանգապետը անոր սապէս գրեց, «Այս անցնող վեց ամիսներու ընթացքին ես ձեր վիճակին մասին հեռուէն իմացած եմ, եւ լսած եմ ձեր տառապանքներուն մասին: Հոս եկէք, եւ ես ձեզի պաշտօն պիտի տամ:» Երբ Մր. Մուտի երկրորդ անգամ այցելեց Սէյնթ Լուիսը, գտաւ թէ այս աւազակը եւ վայրագ ոճրագործը հազարաւոր տղար արժողութեամբ գահաբեղէններու պահապան կարգուած էր: Ան արտասուալից աչքերով ըսաւ, «Տեսէք, Մր. Մուտի, թէ Աստուծոյ շնորհքը ինչ կրնայ ընել աւազակ մը: Տեսէք, նահանգապետը ինծի այսպիսի պաշտօն մը յանձնեց:» Պիւրք երկար տարիներ ազնիւ ու հաւատարիմ կեանք մը վարեց այն քաղաքին մէջ ուր մեղաւորներուն գլխաւորը եղած էր ու վատ համբաւ մը ունէր: Անոր յուղարկաւորութեան եկան թէ հարուստներ, թէ ալ աղքատներ, թէ սուրբ մարդիկ, թէ ալ մեղաւորներ, ինչպէս

նաեւ շատեր զորոնք ինք արդարութեան եւ ուղղութեան ճամբան առաջնորդած էր: Քաղաքին մեծ մարդիկը անոր դագաղին գլուխը իրենց փափաքած կերպով չէին կրնար զայն գովել, որովհետեւ Աստուծոյ խօսքը Վալէնթին Պիւրքը Աստուծոյ մարդը ըրած էր, ու այնչափ անսման նախկին վիճակին ու այնչափ գերազանց:

Եւրպայ-Բէյ-Նա. Պահ մը համառօտակի նկատողութեան առինք այն չորս անվիճելի իրողութիւնները, որոնք Սբ. Գիրքը միւս բոլոր գիրքերէն գերազանց կը կացուցանեն. կրկնենք.

1. Ոչ մէկ գիրք անոր չափ սպառում ունի:
 2. Ոչ մէկ գիրք անոր չափ սոսկալի յարձակումի դիմացած է:
 3. Ոչ մէկ գիրք անոր չափ կրցած է ներշնչել ու բարձրացնել ազգերը:
 4. Ոչ մէկ գիրք անոր չափ կրցած է բարեփոխել անհատներու կեանքերը:
- Հետեւաբար ստիպուած չե՞նք եզրակացնել թէ Սբ. Գիրքը այն է՝ զոր կը պնդէ թէ է, այսինքն ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔԸ:

Սիրելի բարեկամներ, մի վախնաք: Սբ. Գիրքը ճշմարտութիւն է: Թոյլ մի տաք ոչ մէկ բանի, կամ ոչ մէկ անձի որ ձեր հաւատքը խախտէ այս իրողութեան մասին: Սբ. Գիրքին եկեղեցիէն դուրս գտնուող կատաղի թշնամիները, եւ եկեղեցիին մէջ գտնուող անխոնջ քրննադատները, երբ գերագոյն ճիշդ կը թափեն անոր հեղինակութիւնը խախտելու, բուն իսկ իրենք են որ

կ'անհետանան ու կը կորսուին : Հակառակ այս բոլորին
Սբ. Գիրքը կայ, որովհետեւ Քրիստոս ինքը կ'ըսէ. «Եր-
կինք ու երկիր պիտի անցնին, բայց իմ խօսքերս բնաւ
պիտի չանցնին :» Մատ. ԻԴ. 35 : «Խոտը կը չորնայ,
ծաղիկը կը թառամի, բայց մեր Աստուծոյն խօսքը
յաւիտեան պիտի մնայ :» Ես. Խ. 8 : Եւ այս խօսքն է
որ կը քարոզուի ձեզի :

Վ Ե Ր Ջ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0160657

